

Нетрадиційні форми краєзнавчої роботи публічних бібліотек

Публічним бібліотекам для того, щоб вижити сьогодні, потрібно відповідати вимогам часу і потребам громади. Бути корисними і цікавими населенню свого мікрорайону, стати більш відкритими і дружніми, запропонувати населенню нові послуги, подати нові ідеї громадській спільноті, залучити різні вікові категорії до співпраці на благо самих же людей - головне завдання публічних бібліотек. Робота з громадою і на благо громади майже завжди пов'язана з краєзнавством. Традиційні форми краєзнавчої роботи публічних бібліотек під впливом часу змінюються, стають більш яскравими і ефективними, наближеними до жителів і завжди проводяться за участю населення. Для прикладу можна назвати загальноміські акції, що проходили за ініціативою та за участю бібліотечних працівників Сумської міської централізованої бібліотечної системи. У 2010 році місто Суми відзначило 355-річчя від дня свого заснування, в межах святкування якого в приміщенні Сумського обласного театру, за участю міського голови та інших представників міської влади, відбулося загальноміське родинне свято "Золото нашого міста". Воно було присвячене кращим сімейним парам сумчан, які щасливо прожили разом понад 50 років і внесли свій вклад у розвиток міста. Адже історія міста - це історія людей, що його будували і збагачували. Тому всіх учасників родинного свята було нагороджено подарунками від спонсора акції - благодійного фонду "За чисте місто", для них звучала музика і було сказано багато вітальних співів. Передувала цьому святковому заходу бібліотечна акція "Золото рідного міста" Сумської міської централізованої бібліотечної системи, яка проходила з травня до серпня 2010 року і результати якої були підбиті до Дня міста. Бібліотекарі виявили близько ста сімейних пар сумчан, які цікаво і змістовно прожили разом більше 50 років, змогли описати свою сімейну історію і подати документи на акцію-конкурс, а також не були проти висвітлення своєї сімейної історії на телебаченні, в пресі і дозволили залишити описи історій своїх сімей і власних спогадів в архівах бібліотек Сумщини. Людям похилого віку, звичайно, допомагали бібліотекарі: приходили до них додому, спілкувались і допомагали описати та оформити історію сім'ї, зафіксувати спогади про історію нашого міста тощо. Таким чином бібліотекарі більше дізнались про своїх користувачів і про минуле нашого міста, а жителі — про бібліотеку і бібліотекарів. Ця акція їх зблизила і здружила, допомогла молоді відчутти повагу і пошану до людей похилого віку, ветерани ж отримали увагу, піклування, а до Дня міста - справжнє свято. До речі, бібліотечними працівниками ЦБС створено проект на подальшу підтримку цих сімей, залучення їх до нових послуг бібліотек за допомогою Інтернету, на заходи по допомозі їм у спілкуванні, в задоволенні їхніх інформаційних потреб, на безкоштовне юридичне обслуговування за допомогою юристів Сумського управління юстиції, які щотижня консультують населення міста в центральній міській бібліотеці імені Т. Шевченка. У 2009 році ЦБС також була ініціатором і основним виконавцем загальноміської акції-конкурсу "Стань обличчям рідного міста", за умовами якого родини сумчан мали подати власні проекти — творчі роботи з поліпшення рідного міста. Акція проходила за допомогою реклами в місцевих ЗМІ та в бібліотеках ЦБС протягом трьох літніх місяців. Церемонія підбиття підсумків конкурсу відбулася до Дня міста в приміщенні центральної міської бібліотеки імені І. Шевченка. Серед представлених на цей конкурс значної кількості творчих робіт було визначено 10 переможців сумських сімей (із них 9 родин були користувачами бібліотек міста й отримали допомогу бібліотекарів ЦБС у підготовці до участі в цьому проекті). Кожна творча робота щодо прикрашання й облаштування нашого міста була унікальною і не потребувала значних затрат для реалізації, тому деякі з них уже втілено в життя, наприклад, зроблено роликову доріжку для молоді, в запропонованих місцях висаджено дерева, клумби, проведено додаткове освітлення тощо. Ця акція дозволила сумчанам не бути просто байдужими

жителами, а взяти активну участь у розбудові свого міста. Родини - переможці акції "Стань обличчям рідного міста" протягом кількох місяців були представлені на білбордах міста та отримали подарунки від спонсора акції. Про кожну з цих родин були зняті репортажі на місцевому телебаченні, надруковані статті в місцевих газетах. Після акції в бібліотеках ЦБС залишились щирі друзі - учасники акції та їхні цікаві проекти. Завдяки цим акціям зріс авторитет бібліотек ЦБС у місті та області, збільшилась кількість користувачів, підвищилась самоповага бібліотечних працівників.

До щорічного Дня рідного міста, що традиційно проводиться на початку вересня, бібліотеки ЦБС завжди беруть участь у загальноміських заходах. У минулому році це був день книги, що проходив у центральному міському сквері імені Т. Шевченка. Поруч із сумськими видавництвами і письменниками бібліотеки ЦБС представили сумчанам і гостям міста всю основну літературу про місто Суми та розповсюдили значну кількість своїх краєзнавчих видань. До речі, стало вже звичним для бібліотекарів виходити з краєзнавчою літературою, зі своїми краєзнавчими виданнями, із цікавими конкурсами, вікторинами на головну вулицю міста, в парки, театри, виставкові зали на різноманітні міські й обласні виставки, вечори, зустрічі. Жителів уже не дивує творча реклама-продаж краєзнавчих покажчиків, путівників, пам'яток, з якими бібліотека приходить до навчальних закладів та інших колективів. Сумчани знають про бібліотеки ЦБС і підтримують бібліотечні ініціативи. Наприклад, кілька останніх років другого вересня в День визволення міста Суми від німецько-фашистських загарбників бібліотека-філія № 2 бере участь у святкуванні своєї вулиці. Бібліотекарі цієї філії представляють на святі, що проходить на вулиці Сумсько-Київських дивізій, виставку-перегляд літератури, присвячену визволителям міста, людям бойової слави, проводять конкурси, вікторини для дітей, огляди літератури для всіх учасників свята. Святкуючи День міста, бібліотечні працівники ЦБС завжди беруть активну участь у міських конкурсах, що здавалось би не пов'язані з бібліотечною роботою як, наприклад, у загальноміському конкурсі 2009 року "Наші сумки" на тему герба міста Суми. Але без звернення по допомогу до літератури про історію рідного міста важко було взяти участь у цьому конкурсі. Тому бібліотекарі і забрали більшість призів, засвітились у місцевих ЗМІ. До речі, такі заходи добре допомагають розвивати творчу фантазію-бібліотекарів і виховують патріотизм не тільки в молоді.

Сприяють активізації краєзнавчої роботи бібліотек і загальноміські акції, що проходять під патронатом мерії, наприклад, в 2009 році успішно пройшла широкомасштабна акція "Сім чудес міста Суми"; в 2010 році - "Родові палаци і маєтки Сумщини", в яких бібліотеки беруть найактивнішу участь: проводять підбір літератури по міських об'єктах, готують і видають краєзнавчі покажчики, інформаційно-краєзнавчі путівники, проводять по цих акціях опитування користувачів, пропагують серед користувачів і населення міста міські пам'ятки тощо. Така просвітницька краєзнавча робота особливо ефективна серед дітей і молоді, а також серед гостей міста. Бібліотекарі оволодівають навичками екскурсів, заглиблюються в детальну історію кожного сумського провулку. [Цьому сприяють і різноманітні бібліотечні конкурси, що проходять у рамках підвищення кваліфікації, наприклад, на кращий краєзнавчий сценарій масового заходу, на кращий бібліотечний-проект.

Загальноміські заходи допомогли бібліотекам значно підвищити власний імідж серед населення міста та області й заслужити повагу місцевої влади, яка все більш позитивно реагує на бібліотечні потреби. За активної підтримки Сумського міського голови та депутатів Сумської міської ради щороку в місті видаються фундаментальні краєзнавчі видання про місто Суми, а також періодичний "Вісник Сумської міської ради", які безкоштовно надходять до кожної бібліотеки ЦБС. Зрозуміло, що поповнення документальної бази краєзнавчої діяльності бібліотек є одним із пріоритетних напрямків роботи. Кожна бібліотека є збирачем краєзнавчих матеріалів, а кожен бібліотечний працівник є

краєзнавцем. Із цією метою в ЦБС розвинені добрі стосунки з місцевими авторами, краєзнавцями, видавництвами, що дає можливість відслідковувати нові видання, проводити їх презентації в бібліотеках і, в основному, за рахунок подарунків комплектувати краєзнавчий фонд. Сприяє цьому і спеціальна форма підвищення кваліфікації ЦБС - "Бібліотечна вітальня", куди вже багато років запрошуються цікаві люди міста і області: краєзнавці, журналісти, архівісти, письменники. Так, наприклад, традиційними стали зустрічі бібліотекарів і користувачів із колективом сумського видавництва "Корпункт" і, от як результат, тільки в останню зустріч бібліотека отримала в дарунок 47 примірників краєзнавчої літератури. Частими гостями бібліотек є голова Сумського обласного відділення Національної спілки краєзнавців, кандидат історичних наук, автор багатьох краєзнавчих видань О. Корнієнко та відповідальний секретар Сумського обласного відділення Національної спілки письменників, поетеса Л. Ромен, після цікавих зустрічей з якими в бібліотеках залишається чимало літературних подарунків краєзнавчого характеру. Щороку від Сумського обласного відділення Національної спілки письменників до бібліотеки надходить більше 200 примірників подарованих книг поетів і письменників Сумщини, в 2009 році до свого 140-річчя Сумське обласне товариство "Просвіта" імені Т. Шевченка, як щирий друг бібліотек ЦБС, передало в дарунок Сумській міській центральній бібліотеці імені Т. Шевченка солідну бібліотечку, в складі якої знаходиться краєзнавча література.

В останнє десятиріччя відбулось переосмислення основних напрямків краєзнавчої роботи з метою відродження національної духовної культури, відновлення історичної пам'яті народу та виховання патріотизму в дітей і молоді. Сприяла цьому пошукова краєзнавча робота бібліотек. Серед найцікавіших і найбільш значимих бібліотечних пошуків у минулі роки можна відзначити такі: "Імена земляків, що загинули в роки Великої Вітчизняної війни", "Опитування жителів нашого міста про підтвердження факту голодомору 1932-33 років в Україні", "Народні традиції рідного краю", "Історія бібліотек міста Суми" та інші. Ці матеріали доповнюють краєзнавчий фонд бібліотек, із них створюються різноманітні краєзнавчі теки. У фондах центральної міської бібліотеки імені Т. Шевченка знаходяться авторські рукописи сумського мистецтвознавця й краєзнавця Ю. Ступака, різноманітні фотодокументи, листівки, буклети, тематичні альбоми, проекти тощо.

Доповнюють краєзнавчі фонди бібліотек і музейні експонати. Музей у бібліотеці — для когось дивина, а для нас це звична справа. З 2000 року в центральній міській бібліотеці імені Т. Шевченка діє музей місцевого самоврядування, який постійно оновлюється й поповнюється матеріалами сесій міської ради, фото та іншими документами роботи міської влади. Нещодавно в цій же бібліотеці організовано музей Матері, присвячений 20-річчю створення першого в Україні будинку сімейного типу, до речі, мамою якого була колишня бібліотекар Галина Сільванська. Цей музей розповідає про традиції жертвовного материнства, починаючи від нашої землячки О. Де-ревської, яка виховала після війни 48 дітей-сиріт, і до нинішніх мам сумських сімейних будинків. Аналогічний пересувний музей експонується в бібліотеках-філіях ЦБС, і за його допомогою бібліотекарі проводять тематичні вечори, засідання читацьких клубів, екскурсії та інші заходи. В 2007 році спеціалізованій дитячій бібліотеці-філії № 3 присвоєно ім'я сумського дитячого письменника, ветерана-педагога, засновника Сумського відділення Національної спілки письменників О. П. Столбіна (до 85-річчя від дня його народження). Того ж року в цій бібліотеці створено його прижиттєвий музей, де зібрані особисті речі, книги, фото, рукописи тощо. Бібліотечними працівниками подано проект на створення віртуальної екскурсії по цьому музею та зустрічей із цим письменником.

Усі бібліотекарі люблять проводити конкурси, особливо з виявлення творчих здібностей своїх користувачів. Конкурси, що проводяться в бібліотеках, стали найулюбленішою формою роботи бібліотекарів із дітьми й молоддю, але вони стали загальноміськими, з авторитетним журі, з обов'язковим висвітленням на телебаченні, в пресі, в Інтернеті. Для прикладу можна назвати конкурс молодих поетів-початківців нашого міста

"Поетичні розсипи", конкурс читців "Поетична світлиця Олександра Олеся", екологічний конкурс "Моє місто - частинка Батьківщини", історичний конкурс "70 років Сумщині", конкурс поробок і малюнків та інші. Щорічно центральною бібліотекою імені Т. Шевченка і Сумським центром соціальних служб для дітей, сім'ї та молоді проводиться загальноміська виставка-конкурс живопису та декоративно-ужиткового мистецтва під назвою "Всесвіт очима дитини". Минулого року в ній взяли участь 236 дітей міста, роботи яких експонуються в бібліотеці. Переможці цього конкурсу отримують річну стипендію від міської ради. До речі, тісна співпраця ЦБС із сумськими творчими спілками сприяє тому, що в бібліотеках стали традиційними виставки творчих робіт майстрів мистецтва і любителів народних ремесел - жителів міста. Особливо цим славиться центральна міська бібліотека імені Т. Шевченка, де творчі виставки змінюються майже кожні два тижні, а місцеві ЗМІ анонсують ці культурні події та подають репортажі про відкриття цих виставок і зустрічі з авторами в стінах бібліотеки. Така робота згуртовує в бібліотеці творчу інтелігенцію міста, завдяки чому створюються нові читацькі клуби, виникають нові творчі задуми, проводяться цікаві позапланові заходи.

Населення Сумщини багатонаціональне, серед користувачів бібліотек є представники різних національностей. Саме тому з 2001 року центральна міська бібліотека імені Т. Шевченка започаткувала творчі зустрічі з представниками національних товариств. Уже відбулись вечори-зустрічі з вірменським, грузинським, азербайджанським, єврейським та іншими національними представниками, що проживають у місті Суми. Такі вечори - завжди свято, бо це зустріч із цікавими людьми з обов'язковим представленням національної літератури, народних мистецтв і показом традицій цих народностей. Із підключенням бібліотек Сумської міської ЦБС до Інтернету розвивається краєзнавча веббібліографія, наприклад, створено покажчик сайтів "Суми віртуальні". Проводяться для користувачів віртуальні мандрівки сумськими інформаційними, освітніми сайтами, проходять презентації нових сайтів Сумщини, пропагується віртуальна приймальня сумського міського голови. З сайту Сумської міської ради щодня для користувачів роздруковується потрібна інформація, туди ж подається інформація про заходи, що проводяться в бібліотеках міста. На сайті Сумської міської централізованої бібліотечної системи ([www. Library-sumy.com](http://www.Library-sumy.com)) створено розділ фактографічної інформації "Все про м. Суми". Бібліотекарі намагаються не відставати від користувачів і успішно оволодівають новими технологіями.

Популяризація краєзнавчих знань у бібліотеках ЦБС набула нового змісту завдяки програмному плануванню, яке дає змогу сконцентрувати наявні ресурси і творчі можливості та направити їх на виконання найбільш ефективних заходів і завдань. У підрозділах ЦБС діють такі міні-програми: "Знати свій рідний край", "Світ не пізнає, не вивчивши краю свого", "Немає милішого краю...", "Наш рідний край". Крім того, працюють краєзнавчі читацькі клуби "Суми і сумчани", "Краєзнавець" та інші. В усі часи краєзнавство було й залишається головним у роботі публічних бібліотек міста Суми. Пошук оптимальних форм краєзнавчої роботи триває.

Нещодавно в центральній міській бібліотеці імені Т. Шевченка сумський міський голова Г. Мінаєв провів презентацію проекту "Концепція розвитку міста Суми на 2010-2015 роки". Початок обговорення такого важливого документа в міській бібліотеці не є випадковим, тому що влада розуміє значення впливу бібліотекарів на населення міста. Громадська активність бібліотекарів дуже висока, до їх думки прислухаються, їм довіряють та їх підтримують не тільки користувачі бібліотек.

Джерело: Мартюшова О. Нетрадиційні форми краєзнавчої роботи публічних бібліотек // Бібліотечний форум. - 2011. - № 1. - С.31-35.